

УДК 378.036

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК КІНОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Романишина Л.М.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

У статті розглянуто питання історії становлення та розвитку вітчизняного службового собаківництва у сфері застосування для охорони кордонів держави. Визначено основні шляхи інтенсифікації процесу навчання офіцерів-кінологів. Вказано напрямки практичної та дослідно-експериментальної роботи з розвитку кінологічної служби.

Ключові слова: кінолог, кінологічна служба, прикордонна служба, службова собака, службове собаківництво.

Постановка проблеми. Людина дуже давно оцінила природні якості собаки: гострий нюх, тонкий слух, хороший зір, швидкий біг, фізичну силу, спритність, і головне – високі показники до дресирування. Собаки не тільки демонструють свою любов, вірність, відданість, але й служать людям: працюють рятувальниками, сторожами, поводитирами сліпих, охороняють кордони, пасуть стада, рятують багато і багато життів, знаходячи приховані вибухові пристрої, наркотики і зброю, шукають і знаходять злочинців.

Накопичений досвід застосування службових собак у роки Великої Вітчизняної війни, практика службово-бойової діяльності прикордонних військ у повоєнні роки свідчить про необхідність їх використання при виконанні різних задач охорони і захисту державного кордону.

У сучасних умовах розвитку службового собаківництва та підготовки фахівців-кінологів дуже велику цінність має той досвід, який набувався й узагальнювався багатьма поколіннями кінологів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної підготовки вітчизняних

кінологів знайшло своє відображення у працях окремих науковців. Так, О. Виноград досліджував педагогічні умови формування професійних якостей військовослужбовців-кінологів у процесі навчання [5], О. Богданюк вивчав проблеми підготовки майбутніх офіцерів-кінологів до професійної діяльності в Державній прикордонній службі України [3]. Критеріям оцінки службових собак, за якими їх відбирають для дресирування з пошуку наркотичних засобів та зброї присвятила увагу Л. Була [5]. Окремі питання стосовно проблем формування готовності до професійної діяльності, її сутності, змісту підготовки кінологів, її структури досліджувалися у працях Л. Андреева, М. Дьяченка, Л. Кандиновича, Л. Кондрашової, А. Линенка, В. Руденка.

Метою статті є вивчення питання історії становлення та розвитку вітчизняного службового собаківництва у сфері застосування для охорони державних кордонів.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняна прикордонна служба бере свій початок від 1893 року, коли указом імператора Олександра III було створено Окремий корпус прикордонної варті

(ОКПВ) з підпорядкуванням її Міністерству фінансів. А вже у 1894 році командир Корпусу А. Д. Свін'їн підписав Циркуляр № 4672 «Про застосування на постах собак для служби прикордонного контролю». Це був перший в історії Росії офіційний державний документ, який неухильно наказував застосовувати собак на службі по охороні державного кордону країни [2].

За радянських часів становлення та розвиток службового собаководства, пов'язують з іменем ученого-кінолога Всеволода Язикова. Його наукові праці, присвячені теорії дресури та застосування собак у військовій сфері, лягли в основу службового собаководства в армії, прикордонних і внутрішніх військах. Ще в 1924 році Михайло Фрунзе пропонувалося з метою економії народних коштів застосовувати в армії собак, навчених зв'язковій та санітарній службам. За наказом РВР РСЧА створили Центральний дослідний розплідник-школу військового та оперативного собаководства «Червона зірка». Першими його вихованцями стали шестеро німецьких вівчарок-зв'язківців, четверо доберманів-розшуковців, ердельтер'єрів-санітарів, кавказьких вівчарок-вартових та шість лайок-іздових, п'ять лягавих та три гончих, які значилися як спортивні. Загалом – 32 чотириногих бійці.

Крім роботи на сторожових постах з метою спостереження за супротивною стороною, для попередження своїх військ, розташованих на відпочинку або в обороні, від раптового нападу ворога, в дресування прикордонних собак ОКПВ додатково включалося навчання їх умінню знаходити людей, що ховаються, і викинуті пакунки. Тому собак навчали: підходити, коли їх приманює або кличе господар; сідати й лягати по голосу і знаку господаря (що було дуже важливе для секретів); подавати голос лише за необхідності для позначення контрабандистів, що причаїлися або втікають, а також розкиданих пакунків; йти за наказом господаря вперед, за командою зупинитися й повертатися при виявленні сторонніх осіб; дії в нічний час.

Події Фінської війни стали підґрунтям використання чотирилапих воїнів в цілком новій якості – для виявлення ворожих мін та вибухових пристроїв. Перед початком Великої вітчизняної війни розпочато роботу над методикою дресування мінно-розшукових собак. Отже, 1941 році Центральна школа військового собаководства, мала змогу готувати службових собак за одинадцятьма видами служб: караульною, зв'язковою, розшуковою, санітарною, вартовою, диверсійною, протитанковою, авіасигнальною, іздово-нартовою, мінно-розшуковою та хімізвідки.

Для об'єктивної оцінки готовності собак до несення служби їм періодично влаштовувалися різні іспити та перевірки. Серед багатьох вимог до собак на постах обов'язково висувалися й такі, щоб собаки без наказу не гавкали і ні на кого не кидалися. Наказ вимагав неухильного дотримання цих установок.

Разом з тим на початку ХХ століття вся робота по службовому собаководству в ОКПВ продовжувала будуватися практично на ентузіазмі й ініціативі командування бригад і офіцерів відділів і загонів. Та все ж початок застосуванню розшукових собак в прикордонній варті був зроблений.

Становлення кінологічної служби прикордонних військ відбувалося разом з становленням прикордонної служби Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Вже з перших днів створення СРСР економічне та політичне становище вимагало від радянських прикордонників, у тому числі і фахівців служби собак прикордонної охорони, великої напруги фізичних і духовних сил, чималих фінансових витрат держави. Так, накази ГПУ при НКВС № 197/80/26 від 12 травня 1923 року «Про організацію служби сторожових собак на кордоні» та № 229/319 від 31 травня 1923 року «Про введення для прикордонної охорони військ ГПУ спеціального відділення на курсах підготовки фахівців по дресуванню собак при Центральному розпліднику Управління кримінального розшуку Республіки, що відкриваються, і штати цього відділення» стали організаційною та нормативно-правовою основою застосування службових собак в охороні державного кордону та створення курсів інструкторів службових собак, початком централізованої підготовки фахівців служби собак для прикордонної охорони молоді Радянської держави.

За першими підсумками несення служби випускниками курсів інструкторів службових собак було враховано низку недоліків у підготовці провідників та собак, таких як: недостатня слухняність собак; відволікання на сторонні предмети та явища при роботі по сліду; неправильна реакція собак на постріли в умовах несення служби на кордоні [5].

Тим не менше, застосування службових собак в охороні Державного кордону дало позитивні результати, що призвело до подальшого розширення підготовки фахівців службового собаководства прикордонної охорони і продовження праці й створення розплідників службового собаководства. Так, в 1927 році був створений розплідник службових собак при 23-му Кам'янець-Подільському прикордонному загоні Українського округу прикордонної охорони.

Подальше удосконалення нормативно-правової бази використання службових собак в охороні Державного кордону СРСР та наукових методів службового собаководства було затверджено «Положенням про застосування розшукових і сторожових собак в службі по охороні кордонів СРСР», «Положенням про Центральний розплідник службових собак прикордонної охорони при Головному управлінні прикордонної охорони і військ ОГПУ» та «Положенням про окружні курси при розплідниках службових собак при управліннях прикордонної охорони ПП ОГПУ» у 1928 році. У цих документах вперше в країні була чітко визначена організація підготовки кадрів інструкторів (провідників) і порядок широкого застосування собак в службі по охороні кордонів СРСР. Надалі в округах прикордонної охорони питанням службового собаководства стали приділяти все більше уваги, кількість курсантів в школах-розплідниках постійно зростала, а порядок застосування службових собак на ділянці прикордонного загону почали викладати у Вищій прикордонній школі, де готувалися майбутні командири і начальники штабів прикордонних частин. Також вивчення тактики застосування

службових собак в охороні кордону було включено обов'язковим предметом в систему бойової підготовки прикордонної застави [4].

Проведена робота позитивно позначилася як на підготовці кваліфікованих кадрів служби собак, так і на повсякденній діяльності на місцях. Так, вже у 1939 році середній відсоток затримання порушників кордону за допомогою собак склав 9,8% [3]. З кожним роком прикордонники та їх службові собаки показували все більш вражаючі результати в охороні кордону. Поліпшувалася підготовка, як спеціальна, так і фізична [5].

У цілому, проведена в 20-х – початку 40-х років ХХ століття робота із створення та розвитку прикордонного службового собаководства дала позитивні результати. Широка мережа створених розплідників і курсів для підготовки провідників і молодших командирів служби собак прикордонної охорони, вдосконалення їх роботи в якісних і кількісних відносинах дали можливість практично на кожній заставі мати провідників із службовими собаками, що значною мірою розширило можливості прикордонних нарядів по виявленню, пошуку та затриманню порушників державного кордону. В ці роки вперше у вітчизняній історії була сформована і досить чітко налагоджена система службового собаководства прикордонних військ НКВС СРСР у всіх її структурних елементах.

Після 1945 року удосконалення навчання офіцерів-кінологів здійснювалося як за теоретичним, так і за практичним напрямками: розроблялася система педагогічних ідей, що дає цілісне уявлення про закономірності, принципи, методи, форми підготовки офіцерів-кінологів з метою формування необхідних знань, умінь та навичок; приділялася велика увага діяльності викладачів і курсантів з формування необхідних професійних якостей, до яких вносилися доповнення, що відображають специфіку майбутньої діяльності випускників-кінологів з питань охорони кордону [1]. Основними шляхами інтенсифікації навчального процесу визначалися:

- оптимальне сполучення як навчальних предметів, так і форм, методів навчання, за умови активізації останніх;
- перенесення центра ваги на практичне навчання курсантів-кінологів з метою формування у них необхідних професійних якостей;
- збільшення питомої ваги самостійної роботи курсантів-кінологів при вдосконаленні якості й матеріального забезпечення;
- досягнення єдності навчання та виховання курсантів-кінологів [2].

Теоретична та практична діяльність кінологічної служби базувалася на активному використанні в навчальному процесі досвіду Великої Вітчизняної війни, службово-бойового досвіду прикордонних військ, теорії й практики розбудови прикордонних військ й охорони державного кордону в мирних умовах та при загостренні військово-політичної обстановки на державному кордоні [1].

З розпадом СРСР та початком побудови незалежної державності наприкінці 1992 року українським урядом було прийняте рішення про створення Інституту, а пізніше Академії Прикордонних військ України, де підготовку офіце-

рів-кінологів для охорони кордонів країни передбачалося здійснювати у формі спеціалізації на 4-му курсі навчання. Однак кількості годин для якісної підготовки курсантів-кінологів було недостатньо. Через це Наказом Голови Державного комітету у справах охорони Державного кордону України, Командувача Прикордонних військ України було створено кафедру кінології та здійснено перехід на підготовку офіцерів-кінологів за чотирирічною програмою. До програми підготовки курсантів-кінологів включено такі дисципліни: «Основи ветеринарної медицини та зооінженерії»; «Основи зоопсихології, етології та ВВД собаки»; «Методика і техніка дресирування собак»; «Методика спеціальної підготовки кінологів і службових собак»; «Використання кінологів і службових собак в ДПСУ»; «Організація кінологічної служби та керівництва нею».

На завершення навчання випускники-кінологи отримують базову освіту «Охорона та захист державного кордону» та спеціалізацію «Офіцер-кінолог».

Також практична та дослідно-експериментальна робота з розвитку кінологічної служби проводиться на базі Регіональних управлінь і Кінологічного навчального центру м. Великі Мости, у яких здійснюється підготовка фахівців за такими категоріями:

- базова підготовка з числа військовослужбовців;

- базова підготовка з числа цивільної молоді.

Кінологічний навчальний центр в місті Великі Мости – це єдина кінологічна установа, ліцензована міністерство освіти, яка може видавати дипломи державно зразка в Україні.

Підготовка кінологів здійснювалась не тільки для потреб Державної прикордонної служби України, але й для прикордонних відомств інших країн. Так у 2000 року здійснено підготовку інструкторів-кінологів з мінно-розшуковими собаками для миротворчих сил ООН у Лівані. А в жовтні 2003 року військовослужбовці частини виконували завдання щодо забезпечення недоторкості державного кордону на острові Тузла.

З потреб сьогодення прийнято рішення розпочали максимально використовувати наявну в навчальному центрі матеріально-технічну базу. Так вже два роки на базі Кінологічного навчального центру проводиться формування, підготовка та бойове злагодження більшості прикордонних підрозділів Західного регіонального управління. Всього з березня 2014 року по даний час – в центрі пройшли підготовку понад 3 тисячі військовослужбовців.

Потрібні для служби навички, собака вивчає саме у Кінологічному навчальному центрі. Процес підготовки кінологів та собак тут спирається на наукову основу та багаторічний досвід. Спочатку курсанти проходять двохмісячний теоретичний курс – цикл кінологічної підготовки, робота зі службовим собакою. І лише після успішної здачі іспиту кожному кінологу дають чотирилапого напарника. Зі своїми майбутніми господарями собаки вперше зустрічаються приблизно в дев'ятимісячному віці.

Собак готують за різними категоріями: розшуковий собака для прикордонної служби, який безпосередньо використовується на зеленому

кордоні, та який здійснює діяльність в пунктах пропуску (основні породи – німецька та бельгійська вівчарки), а також окремо підготовлені собаки, які використовуються для виявлення зброї, вибухових та наркотичних речовин (породи – лабрадор, англійський та російський спаніель, фокстер'єр).

Отримала подальший розвиток існуюча система перепідготовки та підвищення кваліфікації кінологічних кадрів. Також в останній час стала актуальною проблема підготовки інспек-

торів-кінологів з мінно-розшуковими собаками та інспекторів-кінологів і службових собак по пошуку тютюну.

Висновки. Отже, вивчення історії розвитку і становлення вітчизняної кінологічної служби, тупикових напрямів і досягнень дає можливість окреслити коло завдань і функцій практичної діяльності кінологів Прикордонної служби України, зменшити час і витрати на навчання майбутніх прикордонників-кінологів та дресирування службових собак, оптимізувати навчальний процес.

Список літератури:

1. Ашин Г. П. Влияние опыта действий Пограничных войск в Великой Отечественной войне на развитие теории и практики охраны / Г. П. Ашин // НИС ГУПВ. – 1985. – Вып. 9.
2. Богданюк О. Д. Из історії розвитку підготовки офіцерів-кінологів прикордонної служби у період після Другої світової війни / Олег Дмитрович Богданюк // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 308. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Рута, 2006. – С. 20-27.
3. Богданюк О. Д. Формування готовності до професійної діяльності у майбутніх офіцерів-кінологів Державної прикордонної служби: дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Олег Дмитрович Богданюк. – Хмельницький, 2007. – 201 с.
4. Була Л. В. Оцінка службових собак, які дресируються по пошуку наркотичних засобів та зброї: дис. канд. с/г наук: спец. 06.02.01 «Розведення та селекція тварин» / Людмила Валер'янівна Була. – Чубинське: УААН, 2009. – 171 с.
5. Виноград О. В. Педагогічні умови формування професійних якостей військовослужбовців-кінологів у процесі навчання: дис. канд. пед. наук: спец. 20.02.02 «Військова педагогіка та психологія» / Олександр Васильович Виноград. – Хмельницький. – 2001. – 192 с.

Романишина Л.М.

Хмельницькая гуманитарно-педагогическая академия

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ КИНОЛОГИЧЕСКОГО СЛУЖБЫ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы истории становления и развития отечественного служебного собаководства в сфере применения для охраны границ государства. Определены основные пути интенсификации процесса обучения офицеров-кинологов. Указано направления практической и опытно-экспериментальной работы по развитию кинологической службы.

Ключевые слова: кинолог, кинологическая служба, пограничная служба, служебная собака, служебное собаководство.

Romanyshyna L.M.

Khmelnytsky Humanities and Pedagogic Academy

THE ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN CYNOLOGICAL DEPARTMENT

Summary

The article is devoted to the issue of the history of the domestic dog breeding service formation and development in the sphere of implementation for state border protection. The main ways of intensification of the officer – cynologists training process have been determined: optimal combination of the disciplines, as well as teaching forms and methods, on condition of activation of the latter; the shifting of an emphasis on cadet – cynologists practical training aimed at the formation of the necessary professional qualities; the increasing of the proportion of cadet-cynologists self-study in the course of quality and provision of material improvement; the achievement of unity of cadet- cynologists training and education.

Keywords: cynologist, Dog Training Service, Border Guard Service, service dog, service dog breeding.